

## A katolikus autonómiamozgalom győri vonatkozásai 1848-ban

### 1. Előzmények, országos események

Az 1848-as polgári forradalom egyik sarkalatos pontja a vallásszabadság kérdése volt. Magyarországon a protestáns felekezetek – ugyan állami felügyelet mellett – széleskörű autonómiával rendelkeztek, szabadon tarthatták zsinataikat, intézhették iskolai ügyeiket. Viszont közel sem voltak olyan jó anyagi helyzetben, mint a katolikus egyház.

Pozsonyban már március 30-án terítékre kerülnek az újjáalakítandó egyházi-állami viszonyok. A püspöki kar az új kormányt biztosította a hűségéről (Daróczy pécsi káptalani követ példája nyomán önként lemondott a tizedről<sup>1</sup>), de lehetetlennek tartotta, hogy a királyi jogokat az egyház felett ezentúl a parlamentáris kormány gyakorolja. Céljuk az új viszonyok közt kizárólag az egyház jogainak védelme volt, ezért a király elé terjesztették feliratukat, melyben három kérést fogalmaztak meg:

- a király tartsa fenn és gyakorolja a főkegyúri jogot egy vegyes bizottság által,
- ha ez nem lehetséges, adjon a katolikus egyháznak is önkormányzatot,
- töltsé be az üres érseki és püspöki székeket<sup>2</sup>.

A feltételesen kért autonómia (második pont) csak a vagyoni és az iskolai ügyekre terjedt volna ki. A feliratot elküldték Bécsbe. Március 29-én megérkezett a leirat: a király fenntartja a főkegyúri jogot és a bécsi udvari kancellária útján gyakorolja. A magyarországi rendek nem egyeztek bele a királyi válaszba, a feliratot sem fogadták el. Csak a főpapi kinevezést engedélyezik a királynak. Ehhez azonban miniszteri ellenjegyzés szükséges, tehát a kinevezéseket nem sikerült függetleníteni a kormánytól.

---

<sup>1</sup> Meszlényi: i. m. 65. p.

<sup>2</sup> Török: i. m. 19. p.

Kossuth március 30-án benyújtotta vallásegyenlőségi törvényjavaslatát, mely szerint a bevett vallások (katolikus, református, evangélikus és unitárius) egyenrangúak, ezek egyházi és iskola szükségletei állami költségvetésből fedeztessenek. Az alsótábla a kerületi ülésén a javaslatot elfogadta, s ez alapján megszületett a vallási egyenlőséget és viszonyosságot kimondó 1848: XX. törvénycikk.

Scitovszky János, Fogarassy Mihály és Ocskay Antal püspökök a viszonyosság elvét kifogásolták (ez biztosítja a katolikus hitről protestánsra szabad áttérést is). Tiltakoztak az egyházi ingatlanok és iskolák költségeinek állami fedezete ellen is. Több módosító javaslatot is benyújtottak, de egyiket sem fogadták el. A katolikus vallás megszűnt államvallás lenni. Viszont e törvény lett az autonómiameozgalmuk jogalapja. „...Valljon nem maga a törvényhozás hívta-e föl a katolikusokat, hogy azon vallásszabadságot és egyházkormányzati joghelyzetet követeljék maguknak is, mellyet az evangélikusok ezen törvény alkotása előtt is bírtak?”<sup>3</sup>

Az autonómia megvalósítására az egyházi vezetők április 6-án petíciót fogalmaztak meg, ezt 7-én Rónay János csanádi követ benyújtotta a rendeknek.<sup>4</sup> Deák sajnálkozik a késői időpont miatt, de másnapra (nyolcadikára) konferencia összehívását javasolja. Délután a kerületi ülésen kimondják, hogy a király április 10-i érkezése miatt több tárgypontot már nem vesznek tárgyalás alá. A konferencián közlik az egyháziakkal, a petíció elkésett.

A várható következmények a katolikus papság és a világiak szorosabb együttműködését kívánták. A fő cél az egyháziak különállásának megszüntetése és a laikusok tömegeinek megnyerése volt. A petíció elutasítását követő napon – április 9-én – értekezletet tartottak az autonómia előkészítése érdekében. Hárompontos határozatot fogadnak el:

- az autonómia érvényességét a sajtóban népszerűsítik,
- a következő országgyűlés elé viszik kérésüket, hogy a tökéletes viszonyosság elvén alapítványaikat önállóan kezelhessék,
- a kérés nyomtatékosítására országszerte aláírásokat gyűjtenek, amit majd benyújtanak az országgyűlésnek<sup>5</sup>.

<sup>3</sup> Emlékirat az 1847-48. év alatt Pozsonyban tartott püspöki tanácskozmányokról. Egy résztvevőtől. Pesten, 1848. – lásd Török: i. m. 25. p.

<sup>4</sup> Keményfy: i. m. 55. p.

<sup>5</sup> Török: i. m. 34. p.

Aláíró mintát is mellékeltek: „Alol irtak a bevett minden vallásra nézve törvényileg kimondott viszonyosság és egyenlőség elve szerint ohajtjuk és követeljük: hogy mi katholicusok a vallási és iskolai alapítványi javadalmakat magunk – egyháziak és világiakból álló bizottmány által – kezelhessük és azokkal szentegyházaink és iskoláink szükségeire rendelkezhessünk.”<sup>6</sup> Scitovszky levélben tájékoztatta Eötvös József vallás- és közoktatásügyi minisztert a tanácskozásról és értesítette, hogy petíciójukat a sajtó útján is terjeszteni fogják.<sup>7</sup> A radikálisok egyházellenes izgatásba kezdtek, mely szerint az ívekkel a tizedet és a robotot akarják visszaállítani.

## 2. A győri események

Április 16-án népgyűlést tartottak Győrben, melyen felléptek a városi tanács a nép hatalmát korlátozó intézkedései ellen. Küldöttséget menesztettek a tanácshoz, hogy kiharcolják saját jogaik érvényesítését. A delegáció tagjai közt volt Lukács Sándor is, akinek az események további alakulásában még fontos szerepe lesz. Konzervatív titkos ügynökök azt terjesztették ugyanis, hogy Lukács és társai nagycsütörtöki ülésükön (április 20-án) a katolikus vallás eltörlését és a protestáns felekezetek hatalomra segítését határozták el.<sup>8</sup> Húsvét vasárnapra – április 23-ára – népgyűlést hívtak össze a vádak tisztázására. „Iszonyú tömeg tódul a redout terembe – sokan botokkal – s Lukácsot, midőn szót akar emelni a néphez »le vele!“ « kiabálással fogadják, s már demonstratióra készülnek; egy valódi pap a népből áll a szószékre, s malasztos szívhez szóló szavakkal a kedélyeket lecsillapítja s mondhatni, megmenti Lukács életét!”<sup>9</sup> A pap Rónay Jácint volt, a nemzeti őrsereg táborig lelkésze. A gyűlés komolyabb konfliktus nélkül feloszlott. Két nappal később a Győr megyei és városi vegyes csendbizottmány ezeket a híreket kohlománynak minősítette és kijelentette, hogy az új törvények a vallásszabadság legbiztosabb támaszai.

---

<sup>6</sup> A bpesti közp. papn. int. könyvt.: A pécsi nmélt. püspöknek a magyarhoni püspöki megyék valamennyi kormányzóihoz intézett körlevele. Pécs, 1848 május 3-án. In Meszlényi: i. m. 1928. 90. p.

<sup>7</sup> Sarnyai: i. m. 184. p.

<sup>8</sup> Káptalani Napló, 1848. április 23. Lásd Balázs: i. m. 225. p.

<sup>9</sup> Hazánk az április 23-i népgyűlésről. Lásd Szávay: i. m. 328. p.

Küldöttséget menesztettek a belügyminiszterhez, hogy értesítsék a helyzetről, valamint felkérték a béke és a rend fenntartására.

Április 24-én Trichtl József felsőgallai lelkész beszédet tartott azok ellen, akik a katolikus vallást el akarják nyomni. Arra is buzdította hallgatóit, hogy hitüket utolsó csepp vérükig védelmezzék.<sup>10</sup> Ezzel maga ellen fordította a konzervatív beállítottságúakat is. Szemere Bertalan belügyminiszter levélben fordult Eötvöshöz, vizsgálatot és a pap eltávolítását kérve. Dresmitzer József káptalani helynök a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez írott levelében viszont cáfolta, hogy a beszédben bármilyen vallási izgatás elhangzott volna. Szerinte a szónoklatot félreemagyarázták, elferdítették, és a klérus gyanúsítgatására használták fel. Trichtl – mint köztisztviselőben álló embert – Dresmitzer Eötvös kegyeibe és pártfogásába ajánlotta.<sup>11</sup> Rónay szintén óva intette a papságot, nehogy politikai célokra használhassák fel őket.

Az egyháziak ellen a kereskedő polgárság is fellépett. Richard Noisser, a *Vaterland* egykori szerkesztője német nyelvű röpiratokat adott ki, „szatirikus ellenzéki”-nek nevezve. A *Der grosse Pfaffenzwicker* című írásában a pápát és a papokat gúnyolta, s az egyházi intézmények eredetét firtatta.<sup>12</sup> Trichtl sem kímélte. A húsvéti zavargásokat kihasználva szintén röpiratban leckéztette meg a „lázító, esztelen papot”, ahogy a Pesti Hírlap a felsőgallai lelkészt titulálta.<sup>13</sup>

Júniusban a megye papsága az áprilisi tanácskozáson megszavazott aláírási ívek terjesztésébe kezdett. A győri polgármester, Korbonich István tíz ívet elkoboztatott, s azokat mellékelve jelentette az ügyet a belügyminiszternek. Az elküldött példányok tanulsága szerint ezek az aláírási ívek német és magyar nyelven is megjelentek; a szóban forgókat 636-an írták alá, köztük sok analfabéta is található, aki valaki más segítségével jegyeztette magát a papság kérelmi iratára. Szemere az íveket észrevételeivel ellátva átküldte Eötvösnek. A belügyminiszter

<sup>10</sup> Káptalani Napló, 1848. április 23. In Balázs: i. m. 226. p

<sup>11</sup> Dresmitzer József győri káptalani helynök levele báró Eötvös Józsefhez. MOL H54 1848:46.

<sup>12</sup> OSZK, plakát- és aprónyomtatványtár 17/1848–49.

<sup>13</sup> OSZK, plakát- és aprónyomtatványtár 17/1848–49.

szerint míg a kérelem „ösztönszerű meggyőződés terén forog”<sup>14</sup>, fensőbb beavatkozás nem szükséges. Viszont mindenféle rendbontást megelőzendő, utasítsa (ti. Eötvös) a katolikus papság főnökeit, hogy a kérelmi jog gyakorlásánál ügyeljenek a törvényadta lehetőségekre és keretekre, mert a közrend megsértése miatt a felelősségre vonás nem marad el. Eötvös Hám János kinevezett esztergomi érsek és hercegprímáshoz írott levelében utasítja a püspöki kart, hogy ne lépje túl a kérelmezési jog törvényes lehetőségeit. A kérelmi jogot az alkotmányosság legfontosabb kellékének tartja, viszont ezen jogosultságával élni kívánókat felelősségre vonja, ha a törvény szabta kereteket át akarnák hágni.<sup>15</sup> A *Hazánk*, a *Közlöny* és a *Népbarát* mégis izgatással vádolta meg a klérust. A *Marczius Tizenötödike* június 23-i számában egy magát „Radikális”-nak nevező író az aláírási íveket a reakció izgatásának nevezi. Az alapítványkezelés miatti gyűlés szerint csak ürügy a rendbontásra. Megfenyegeti az egyházat, hogy teljesen megfosztják egzisztenciájától.<sup>16</sup> Hozzátették még, aki aláírja az íveket, újra tizedfizetésre és robotra kötelezi magát. Erre a papság nyilvánosan megsemmisítette az iratokat.

### 3. Utószó helyett

A katolikus autonómiamozgalom győri eseményei arra utalnak, hogy 1848 tavaszán a katolikus egyház beilleszkedése az új viszonyok közé nem ment zökkenőmentesen. Az egyházi vezetők igyekeztek a liberális politikai vezetés rovására széleskörű autonómiát biztosítani maguknak. A kormány viszont az egyház irányában továbbra is fenn akarta tartani mindenre kiterjedő felügyeleti jogkörét. Az ellentétek Győrött éleződtek ki a legnagyobb mértékben. Noha a kormány nem vonhatta kétségbe a véleménynyilvánítás aláírásgyűjtésben kifejeződő formájának jogosságát, mégis rossz szemmel nézte azt, hiszen mozgáskörét korlátozta. Az egyházi vezetők viszont ragaszkodtak az akció folytatásához, s ezzel együtt a magyarországi katolikus egyház egyik első modern politikai eszközeit is alkalmazó megmozdulásához.

<sup>14</sup> Szemere levele báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak. Kelt Budapesten július 11-én 1848. MOL H54 1848:148.

<sup>15</sup> Báró Eötvös József levele Hám János esztergomi érsek s ország prímásának. 1848 augusztus 4-én. MOL H54 1848:148

<sup>16</sup> Marczius Tizenötödike, 86. sz. 1848. június 23. 346. p.; lásd Tordai: i. m. 64–65. p.

## Felhasznált irodalom

- ANDICS ERZSÉBET: *Egyházi reakció 1848–49-ben*. Bp., 1949.
- BALÁZS PÉTER: *Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején*. Bp., 1980.
- BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF levele Hám János esztergomi érsek s ország primásának. 1848 augusztus 4én. Magyar Országos Levéltár H 54 1848:148.
- Der grosse Pfaffenwicker. Satirisch-oppositionelles Flugblatt. Raab, Dienstag 18. April 1848. Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és Aprónyomtatványtár 17/1848–49.
- Dresmitzer József győri káptalani helynök levele báró Eötvös Józsefhez. Győrött, 1848. Szent György hó 30kán. MOL H54 1848:46.
- Forradalom és papi rend*. S. a. r.: Tordai György. Bp., 1961.
- KEMIÉNYFY KÁLMÁN DÁNIEL: *Örven év alkotmányos egyházpolitikája (1848–1898)*. Esztergom, 1898.
- MESZLÉNYI ANTAL: *A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben*. Bp., 1928.
- Offenes Sendschreiben an meinem hochverehrten Freund den hochwürdigen Herrn Pfaffer Trichtl. Satirisch-oppositionelles Flugblatt. Raab, Samstag 6. Mai 1848. OSZK, Plakát- és Aprónyomtatványtár 17/1848–49.
- RÓNAY JÁCINT: *Napló*. S. a. r.: Hölvényi György. Budapest–Pannonhalma, 1996.
- SARNYAI CSABA MÁTÉ: Scitovszky János pécsi püspök levele báró Eötvös Józsefhez. 1848. pünkösdi hava 6. napján. In *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 1996/3–4. sz. 182–184. p.
- SZÁVAY GYULA: *Győr város monográfiája*. Győr, 1896.
- Szemere levele báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak. Kelt Budapesten július 11én 1848. MOL H54 1848:148.
- TÖRÖK JENŐ: *A katolikus autonómia-mozgalom, 1848–71* Bp., 1941.
- ZAKAR PÉTER: 1848. április 6. A vallási törvényeikk elfogadása. A püspökök szerepe az utolsó rendi országgyűlésen. In *Az 1848–49 évi forradalom és szabadságharc története*. Szerk.: Hermann Róbert. Bp., 1996.



*Rónay Jácint, a liberális győri paptanár, aki államilag kinevezett egyházfő volt a forradalmi Magyarországon*